

नेपालको पहिलो

कृषि

साप्ताहिक

Nepal's First Agriculture Weekly

उठाऔं सवैले
जोडदार आवाज,
बनाऔं मानव
बेचविखन मुक्त समाज

नेपाल सरकार
सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय
सूचना विभाग

वर्ष ५ अङ्क १४ २०७३ कार्तिक २९ गते सोमबार Nov. 14, 2016 मूल्य रु.१००-

कृषिको लगानी पारदर्शी बनाऔं, परम्परागत होइन व्यवसायिक बनाउँ, कुराको खेती होइन, खेतीको कुरा गरौं।

तीन महिनामा ३ सय ७५ पटक विदेश

काठमाडौं। कृषि विकास मन्त्रालय र मातहतमा कार्यरत कर्मचारीले तालिम अवलोकन भ्रमण तथा गोष्ठिका नाममा गत श्रावणदेखि असोज मसान्तसम्म ३ सय ६५ पटक विदेश भ्रमण गरेका छन्। विभिन्न देशका दातृ निकायले आयोजना गरेका कार्यक्रममा मन्त्रीदेखि विभिन्न तहका कर्मचारीहरू सो संख्यामा विदेश भ्रमणमा गएको कृषि विकास मन्त्रालयको तथ्यांकमा उल्लेख गरिएको छ। यो अवधिमा कृषि विकास मन्त्री गौरीशंकर चौधरी रोम र कोरिया गरी दुईपटक मात्र विदेश गएका छन्। सहसचिवहरू ६३ पटक विदेश भ्रमणमा गएका छन्। कृषि विकास मन्त्रालयबाट एकैपटक ८९ जना विदेश भ्रमणमा गएको कृषि विकास मन्त्रालयको तथ्यांकमा देखिन्छ। विदेश भ्रमणमा जाने सहसचिवको अग्रस्थान डा.सुरोज

पोखलले ओगटेका छन्। गत आर्थिक वर्षमा इटाली, भियतनाम, युएई, जर्मनी, फिलिपिन्स र दुईपटक थाइल्याण्ड पुगेका छन्। चालु आर्थिक वर्षको तीन महिनामा उनी ३ पटक विदेश भ्रमणमा पुगिसकेका छन्। वैदेशिक भ्रमणमा जाने अर्का भाग्यमानी सहसचिवमा कृषि मन्त्रालयका सहसचिव लेखनाथ आचार्य परेका छन्। उनी विगत १२ महिनाको बीचमा ८ पटक विभिन्न देशको अवलोकन भ्रमण गर्न पाएका छन्। त्यसै गरी कृषि विभागका महानिर्देशक डा. युवकध्वज जिसी र उपमहानिर्देशक सुर्यप्रसाद पौडेलको विदेश भ्रमणको दौड भने बराबरी देखिन्छ। जिसी र पौडेल ७/७ पटक विदेश भ्रमणमा गएका छन्। त्यस्तै कृषि विकास मन्त्रालय योजना

वांकी पेज ३ मा

फेरिने भए पशु सेवा विभागका महानिर्देशक

काठमाडौं। प्रधानमन्त्रीले आफ्नै भागका लिएको पशु पन्छी विकास मन्त्रालय मातहतमा रहेका पशु सेवा विभागको महानिर्देशक अन्ततः परिवर्तन हुने अन्तिम संकेत देखिएको छ। कृषि मन्त्रालय विभाजन हुनु अगाडि नै बर्तमान पशु सेवा विभागका महानिर्देशक डा. के.शवप्रसाद प्रेमसीलाई हटाउने एमाओवादीका किसान नेता एवं सोही पार्टी निकट रहेको पशु चिकित्सकहरू लागि रहेका थिए। तर त्यसबेलाका कृषि मन्त्री हरिबोल गजुरेलले महानिर्देशक परिवर्तन गर्न लागेनन्। सोही बखत नै कृषि विकास मन्त्रालय विभाजन भएपछि सो मन्त्रालय एमालेको भागमा पर्‍यो। एमालेको भागमा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय परेपछि महानिर्देशक परिवर्तन गराउने लागेका एमाओवादी पक्ति हिस्स परे। तैपनि उनीहरूले आफ्नो मिसन छाडेका थिएनन्। सरकार परिवर्तन भयो पुष्पकमल दाहाल प्रधानमन्त्री

वांकी पेज ३ मा

प्रधानमन्त्री रुष्ट छैनन् : चौधरी

काठमाडौं। कृषि विकास मन्त्री गौरी शंकर चौधरीले सञ्चार माध्यममा आए जस्तो प्रधानमन्त्री आफूसंग रुष्ट नभएको जनाएका छन्। गत शुक्रबार प्रधानमन्त्रीले माओवादी केन्द्रबाट मन्त्री भएकाहरूसँग छलफल गर्न बोलाएर सरकारको काम कारवाहीप्रति असतुष्टि जनाएको जसरी सञ्चार माध्यम समाचार संश्लेषण भइरहेका छन् त्यस्तो नभएको कृषि मन्त्री चौधरीले कृषि साप्ताहिकलाई बताए।

सञ्चार माध्यममा आएका कुराहरूले नेपाली कृषि क्षेत्रको विकास गर्नका लागि भन्दा पनि कृषि क्षेत्रको विकास तुहाउनेहरूको षडयन्त्र भएको भन्दै उनले आफ्नै पार्टी भित्रका केही व्यक्तिहरूको स्वार्थ पूरा नभएकाले प्रधानमन्त्री र कृषि मन्त्रीको सम्बन्ध विग्रोको हल्ला गरी उपद्रो मच्चाउन थालेको आरोप लगाए।

कृषि विकास मन्त्रालयमा आफूले भनेको जस्तो गर्न नपाएपछि आफू विरुद्ध षडयन्त्रका रूपमा त्यस्ता कुरा बाहिर आएकोले प्रधानमन्त्री र कृषि मन्त्रीको सम्बन्ध सुमधुर नै रहेको समेत उनले बताए।

बि.टि.एल्. कम्पनीका पावर टिलर तथा मिनी टिलरबाट खेती गरौं, कम खर्चमा अत्यधिक उत्पादन बढाऔं।

Power-Tiller

Mini-Tiller

IMPELLER AERATORS

COMBINE RICE MILL

CORN THRESHER

RICE & WHEAT THRESHER

CHAFF CUTTER

BYL Trade Pvt. Ltd.

Dhobighat, Lalitpur, Nepal (Near to Mega Hospital)
Ph.No.01-5153094 Fax: 01-5153209
E-mail: btitradeprivattd@gmail.com / www.btitrade.com.np

वातावरण मैत्री कीरा नियन्त्रण

पद्धति: आजको आवश्यकता

कृषिमा व्यवसायिकरण कहिले ?

नेपालमा अझै पनि ६५ प्रतिशतको हारारहारीमा जनता कृषि व्यवसायमा आश्रित छन् । परम्परादेखि चल्दै आएको कृषि व्यवसाय धान्दै आउने पुस्ताहरू अझै पनि छन् गाउँघरदेखि सहरबजारसम्म नै । यो पूर्वाको बिंडो धान्ने शैली र परम्परा कहिलेसम्म जाने हो थाहा छैन । संस्कारले पनि हामी नेपालीमा कृषि पेशालाई अँगालीराख्नुपर्छ भन्ने मान्यता रहीआएको छ । एक अर्थमा हाम्रो सभ्यता, संस्कार, परम्परा र शैली राम्रै मान्नुपर्दछ । गाउँघरका आआफ्ना करेसा बारीदेखि तराइकासम्म मैदानहरूमा तरकारी खेती गर्ने सोच बदलिएको छैन । केही न केही रूपले तरकारी खेतीलाई निरन्तरता दिनुपर्छ भन्ने मान्यता अझै विद्यमान छ । धेरै खाले नेपालीले धेरै खाले कृषिमा हात हालेका छन् । कोही माछा पालन, कोही बाख्रा पालन, कोही भैंसी पालन, कोही कुखुरा पालन, कोही गाई पालन, कोही बंगुर पालनमा छन् ।

सँगसँगै तरकारी खेतीमा संलग्न हुने नेपाली जमात पनि सानो छैन । आआफ्नै ढगले तरकारी खेतीमा आवद्ध छन् । धान, मकै, गहुँ, कोदो, आलु, फापर, जौ आदिको खेती गर्ने कृषकहरू धेरै छन् । हिमाली भेकमा त्यहाँको हावापानी अनुसार फापर र आलु लगाउनेहरूले त्यो परम्परालाई अझै पनि धानिरहेका छन् । ती ठाउँहरूमा धान, मकै, गहुँ उत्पादन हुँदैनन् । त्यो त्यहाँको बाध्यता हो । पहाडी भेगहरूमा धान, मकै, कोदो, गहुँ लगायतका फसलहरू प्रशस्त मात्रामा उब्जन्छन् । त्यसैगरी तराइकासम्म मैदानमा ठूलो मात्रामा धान, मकै, गहुँ, आलुको उब्जनी भएकै छ । नेपालका जनतालाई खाद्यान्नको परिमाण पुऱ्याएर पनि निर्यात गर्न सकिने क्षेत्र हो तराई । उपत्यकाका कतिपय ठाउँहरूमा अझै पनि ठूलै मात्रामा तरकारी खेती गर्न सकिन्छ र गरिरहेका पनि छन् । खासगरी उपत्यका र पहाडी भूभागहरूमा अहिले टनेल प्रणालीमा आधारित तरकारी खेती गर्ने प्रचलन पनि आइसकेको छ । माछापालन, पशु पालनमा पनि केही आधुनिकता आएको देखिएको छ । उपत्यकालाई चाहिने तरकारीको आधा परिमाण नेपालकै उत्पादनले धानेको छ ।

यति हुँदाहुँदै पनि नेपालमा कृषिमा अझै व्यावसायिकता आएको भने देखिँदैन । आफ्नो परिवारलाई पुग्ने र चाहिने परिमाणमा मात्र कृषि उपज गरेर पुग्दैन । त्यो परम्परा, प्रणाली र सोचमा जबसम्म परिवर्तन आउँदैन तबसम्म कृषिमा व्यवसायिकता आउन सक्दैन । व्यावसायिकता ल्याउने हो भने तेब्बर नाफा लिन सकिने हुन्छ । किसानलाई प्रशिक्षण दिने, प्रोत्साहन गर्ने, सुविधा प्रदान गर्ने हो भने आज ससाना खालका खेती गरेर बस्नेहरू व्यवसायिकतातिर उन्मुख हुने थिए ।

आफ्नै सूचना

नेपालको पहिलो कृषि साप्ताहिकका रूपमा प्रकाशित कृषि साप्ताहिकमा तपाईंका क्षेत्रमा भए/गरेका कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित सूचना/समाचार वा लेख/रचनाहरू छनू भन्ने हामीलाई बिहिवारभित्र पठाउनुहुन अनुरोध गरिन्छ ।

सम्पर्क

कृषि साप्ताहिक, पुतलीसडक
इमेल : sajnepal@gmail.com
web: www.krishionline.com

औपचारिक उच्च शिक्षा लिएका र प्राज्ञिक व्यक्तित्वहरूबाट मात्र अन्वेषणको विकास सम्भव हुन्छ भन्ने परम्परावादी विचारका विरुद्ध उदाहरणीय व्यक्तित्व हुन् चितवन भण्डारा गा.वि.स. वडा नं. ७ धमौराका मान कुमार चौधरी । पेशाले सामान्य कर्मचारी भए पनि उनी एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन (आई. पि. एम.) पद्धतीलाई आत्मसात गर्ने अगुवा कृषक हुन् । स्थानीय अन्वेषण प्रवर्द्धन कार्यमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने बौद्धिक व्यक्तित्वहरूका विचमा समेत परिचय बनाउन सफल चौधरीबाट नयाँ पुस्ताले धेरै कुराहरू सिक्न सक्दछन् । अनौपचारिक अनुसन्धान र समस्या प्रतिको नियमित साधनाले पनि उच्च प्राज्ञिकतायुक्त विचार सम्प्रेषण गर्न सम्भव छ भन्ने नवीन चिन्तनलाई मान कुमार चौधरीको स्थानीय अन्वेषण विकासले स्थापित गरिदिएको छ । यही नै उनको विशेषता र पृथक् अस्तित्व हो । हानिकारक विषादी विना पनि दुसी,

भाईरस र कीराबाट तरकारीखेती लाई बचाउनुपर्ने उद्देश्यलाई मन मर्तिष्कमा सजाएर फुसंदको क्षणमा आफ्नै घर वरपर पाईने श्रोतहरूको सम्मिश्रण र प्रयोग संग खेल्दै जांदा विकसित भएका उनका प्रयासहरू प्रांगारिक खेतीको प्रवर्द्धनमा स्तुत्य छन् ।

मान कुमार चौधरी प्रांगारिक खेती प्रविधिमा तल्लीन अगुवा कृषक हुन् । इमान्दार, जिम्मेवारी प्रति कर्मठ अनि मिलनसार स्वभावका चौधरी व्यावसायिकरूपमा तरकारी खेती गर्दा होस् वा करेसावारीमा तरकारी खेती गर्दा होस् कृषकहरूले तरकारीमा लाग्ने हानिकारक रोग कीरा नियन्त्रणको लागि खतरायुक्त विषादीको प्रयोग गर्ने गरेको प्रति ज्यादै चिन्तित छन् । विषादीको न्यूनिकरणका लागि सचेत भूमिका निर्वाह गर्ने सिलसिलामा त्यस क्षेत्रमा उनी प्रेरणाका श्रोत बनेका छन् । आफ्नै गाउँ घरमा पाईने सजिलो र प्रभावकारी उपायको जानकारीको अभावमा मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने लगायत वातावरण दुषित पार्ने महंगा विषादी किन्ने कृषकहरू तरकारी खेती गरिरहेका छन् । आजभोली स्थानीय श्रोतको सदुपयोग गरेर घरमा नै बनाउन सकिने जैविक विषादीको प्रयोगबाट पनि रोग कीरा नियन्त्रण गर्न सकिने सम्बन्धमा विभिन्न जैविक विषादीहरूको तयारी र प्रयोग गर्ने क्रम बढेको छ । प्रांगारिक खेती प्रविधिमा अग्रसर कृषकहरूले आजभोली तरकारीमा लाग्ने विभिन्न हानिकारक दुसी, व्याक्टेरीया, भाईरस तथा कीरा नियन्त्रणको लागि समेत सजिलो घरेलु उपायको विकास गर्न

थालेका छन् । मान कुमार चौधरीले पनि दुसी, भाईरस र कीरा व्यवस्थापनका लागि आफ्नै पहलमा विभिन्न स्थानीय उपायहरूको विकास गरेका छन् । यसै क्रममा वांसको तामाको भोल प्रयोग गरेर कीरा नियन्त्रण गर्ने, चिनीको प्रयोगबाट दुसी नियन्त्रण गर्ने तथा गाईको दुध र चिनीको मिश्रणबाट भाईरस नियन्त्रण गरी पर्यावरणमा विषादीको दुष्प्रभाव कम गर्न सकिने व्यावहारिक ज्ञान आफ्नै करेसा वारीमा वर्षौं सम्म लगाएर

शेषमणि भट्टराई

स्थानीय अन्वेषणबाट स्वस्थ र गुणस्तरीय तरकारी उत्पादन गर्न सकिने, महंगो विषादीको विकल्पकोरूपमा प्रयोग गर्न सकिने र वातावरणमा सुधार आउने जस्ता सकारात्मक फाईदा प्राप्त गर्न सकिन्छ । हामीहरूले पनि मान कुमार चौधरीले जस्तै स्थानीय अन्वेषणहरू संकलन गर्ने र प्रयोग गर्ने गर्नु भन्ने हाम्रो काम सजिलो मात्र नभई स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोग गरेर वातावरण मैत्री खेती प्रविधिको अवलम्बन गर्दै स्वस्थकर कृषि उपजको प्रयोग गर्न सकिन्छ । मानिसको सबै भन्दा ठूलो धन स्वास्थ्य नै हो ।

हासिल गरेका छन् । खेतीपातीको सिलसिलामा विभिन्न किसिमका

भाईरसको प्रभावकारीरूपमा नियन्त्रण गर्न उनले २५० मिलिलिटर गाईको दुधमा २५० ग्राम चिनी मिलाएर विहान ८ बजे देखि ९ बजे सम्म विरुवामा छर्दछन् । तरकारीवारीको नियमित अवलोकनगर्ने क्रममा वारीमा दुसी लाग्न थालेको देखासाथ उनी सधैं चिनीको घोल मिलाएर छर्दछन् । कीरा व्यवस्थापनका लागि ३०० ग्राम अमिलो तामाको टुक्रा लाई १ लिटर पानीका दरले मिसाई भोल तयार पारेर छर्ने गर्दछन् । मान कुमारले कीरा नियन्त्रणको लागि एग्रोभेट्समा गएर विषादी किन्ने पैसा बचाउने मात्र गरेका छैनन् स्वस्थकर तरकारीको प्रयोग पनि त्यतिकै गर्न पाएका छन् । शरीर स्वस्थ रहेन भने हामी कुनै पनि काम गर्न सक्दैनौं भन्ने वारेमा उनी अत्यन्त सचेत छन् । मान कुमारले विकास गरेको दुसी तथा भाईरस नियन्त्रणको यो स्थानीय अन्वेषण आफ्नो वारीमा मात्र सिमित नराखी

गाउँ घर र अन्यत्रका कृषकहरूले पनि उपयोग गरेर विषादीको अनावश्यक प्रयोग घटाई स्वस्थकर तरकारीको प्रयोग बढाउनु पर्ने चाहना राख्दछन् । ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनस्थापना परियोजनामा नोकरीको सिलसिलामा चितवन जिल्लाका पहाडी गाउँहरूमा घुम्दा त्यहाँका कृषकहरूसँग भएका स्थानीय ज्ञानहरूको वारेमा जानकारी लिन र दिन पाउंदा अत्यन्त खुसी हुने गर्दछन् । कृषकहरूबाट प्राप्त स्थानीय र परम्परागत ज्ञानलाई सकभर आफ्नो वारीमा ल्याएर प्रयोग गर्न रुचाउँदछन् । उनको यो स्थानीय अन्वेषणबाट स्वस्थ र गुणस्तरीय तरकारी उत्पादन गर्न सकिने, महंगो विषादीको विकल्पकोरूपमा प्रयोग गर्न सकिने र वातावरणमा सुधार आउने जस्ता सकारात्मक फाईदा प्राप्त गर्न सकिन्छ । हामीहरूले पनि मान कुमार चौधरीले जस्तै स्थानीय अन्वेषणहरू

संकलन गर्ने र प्रयोग गर्ने गर्नु भन्ने हाम्रो काम सजिलो मात्र नभई स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोग गरेर वातावरण मैत्री खेती प्रविधिको अवलम्बन गर्दै स्वस्थकर कृषि उपजको प्रयोग गर्न सकिन्छ । मानिसको सबै भन्दा ठूलो धन स्वास्थ्य नै हो । त्यसैले हामीले हाम्रो शरीरलाई स्वस्थ र निरोगी राख्नु आवश्यक छ । शरीरलाई निरोगी राख्न स्वस्थकर, गुणस्तरीय र पौष्टिक आहारको प्रयोगबाट मात्र सम्भव हुन्छ । वातावरण प्रदुषणका कारक तत्वहरूको पहिचान र न्यूनिकरण तर्फ अग्रसर हुनु हामी सबैको कर्तव्य भएकोले हावा, पानी, माटो, वोट विरुवा जस्ता प्रकृतिले दिएका उपहारहरूलाई बुद्धिमत्तापूर्वक प्रयोग गरी भावी सन्ततीलाई हस्तान्तरण गर्न हामीहरू सबै विषादी न्यूनिकरणको अभियानमा हातेमालो गर्दै अघि बढ्न आवश्यक छ ।

डडेल्धुरामा गत वर्षको तुलनामा सुन्तला उत्पादनमा कमी

डडेल्धुरा। डडेल्धुरा जिल्लामा विगतका वर्षहरूमा भन्दा यस वर्ष सुन्तला उत्पादनमा कमी आएको छ। बर्सेनि कृषकले सुन्तलाका विरुवा लगाउदै आएका भए पनि रोगका कारण बोट सुक्दै जाने, भएका बोटमा पनि सानो दाना फले र दाना नपाकै भरेर जादा उत्पादनमा कमी आएको हो।

जिल्लाका बगरकोट, अमरगढी नगरपालिका, गाङ्खेत, रूपाल, भागेश्वर, बेलापुर, मणिलेकलगायत गाविसमा सुन्तला अत्यधिक उत्पादन हुन्छ। गत वर्ष जिल्लामा ४३० हेक्टर क्षेत्रफलमा चार हजार ५६९ मेट्रिक टन सुन्तला उत्पादन भएको जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले जनाएको

छ। वर्षौंदेखि सुन्तला विक्री गरेर जीविकोपार्जन गर्दै आएका यहाका किसान उत्पादनमा कमी आएसागै आमदानी घट्टा चिन्तित बनेका छन्। विगतमा सुन्तला विक्री गरेर बर्सेनि रु एक लाखदेखि रु दुई लाखसम्म आमदानी गर्ने गरेका यहाका किसान अहिले मुस्किलले रु १५ हजारदेखि रु २० हजारसम्म आमदानी गर्ने गरेको बेलापुरका नरबहादुर विष्ट बताए। जिल्लामा करिब ३० प्रतिशतले सुन्तला उत्पादनमा कमी

आएको कृषि प्रसार अधिकृत शालिकराम पौडेलले बताए। केही वर्षदेखि सुन्तलाको बोट 'सिटस ग्रेनिड' रोगका कारण सुक्दै गएका उनको भनाइ छ। अहिले बजारमा सुन्तलाको मूल्य प्रतिफिलो रु ८० देखि रु १०० रहेको छ।

कृषि उत्पादन खस्कंदो

म्याग्दी। जिल्लाको १९ हजार ७५५ हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमा वार्षिक ३९ हजार ६६७ मेट्रिक टन अन्नवाली उत्पादन भइरहेको छ। विसं २०६८ को जनगणना अनुसार जिल्लाको जनसङ्ख्या एक लाख १३ हजार ६०० रहेको छ। जिल्लालाई आवश्यक पर्ने २२ हजार ८४९ मेट्रिक टन खाद्यान्न जिल्लामै उत्पादन भइरहेको जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका वरिष्ठ कृषि विकास अधिकृत श्यामप्रसाद रिजालले बताए। "वार्षिक सोझ ८०० मेट्रिक टन खाद्यान्न विक्री हुँदै आएको छ," उनले जानकारी दिए।

कृषि विकास कार्यालयको तथ्याङ्कले जिल्ला खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर रहेको देखाएको छ। तर बाहिरी जिल्लाबाट चामल, दाल, गोडागुडीलगायतका खाद्यान्न वार्षिक रूपमा ठूलो परिमाणमा आयात हुने गरेको छ। कोदो, मकै, जौ लगायतका खाद्यान्नको प्रयोग जिल्लाका बासिन्दाले न्यून रूपमा गर्ने गरेका कार्यालयकी योजना अधिकृत ज्योति क्षत्री बताउनुछन्।

अलैची उत्पादक चिन्तामा

काभ्रे। अलैचीको मूल्यमा ४० प्रतिशत तथा उत्पादनमा २० प्रतिशतले कमी आएपछि काभ्रेपलाञ्चोकका किसान निराश भएका छन्। खडेरीका कारण उत्पादन घटेको र मूल्यमा समेत कमी आएपछि अलैची किसान मारमा परेका हुन्। रु दुई हजार ८०० मा विक्री हुने अलैची अहिले रु एक हजार २०० मा विक्री भएको च्याले गाविसका किसान उपेन्द्र तिमल्सिना बताए। अहिले अलैचीमा लाठी, कीराको सङ्क्रमण देखिएको छ। फल लागेर पनि लामो समयसम्म नपाकेको किसानले बताएका छन्। दुई रोपनी जग्गामा अलैचीको विरुवा र वीउ उत्पादन गर्दै आउनुभएका तिमल्सिना विरुवा विक्री तथा वितरण गरेर वार्षिक रु एक लाख २० हजार आमदानी गरेको बताउनुछन्। "बजारको पहुच छैन, मूल्यमा उतार चढाव आउने गरेको छ," उनले भने। जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका बाली विकास अधिकृत थर्कबहादुर जिशीले अलैचीको प्रवर्द्धनका लागि किसानलाई वीउ र विरुवा वितरण तथा तालिम प्रदान गरेको बताए पनि जिल्लामा करिब ८० टन अलैची उत्पादन हुन्छ।

कृषि..

महाशाखाका सहसचिव योगन्द्र कुमार कार्कीले नि आधा दर्जन देश भ्रमण गर्ने मौका मिलाएका छन्। उनले जापान कोरिया लगायत ६ देश भ्रमण गरेका छन्।

कृषि विकास मन्त्रालयको प्रशासन महाशाखामा आएका मध्ये भाग्यमानी सहसचिवका रूपमा काशीराज दाहाल पनि परेका छन्। उनले पनि एक वर्षमा ५ देश घुम्ने अवसर प्राप्त गरेका छन्। कृषि विकास मन्त्रालयले कर्मचारीहरूलाई अवलोकन तथा तालिम भ्रमणका लागि एक पटक ८९ कर्मचारीलाई विदेश भ्रमणमा पठाएको छ। कृषि विकास मन्त्रालयको आधिकारीक तथ्याङ्कलाई हेर्ने हो भने हरेक वर्ष तालिम तथा अवलोकन भ्रमणका नाममा २ हजार ५ सयजनासम्म विदेश भ्रमणमा लगेको देखिन्छ। तर कृषि विकास मन्त्रालयले विदेशको कृषि क्षेत्रमा भएको परिवर्तन त्यहाँ भएको कृषि आधुनिकीकरणका बारेमा तालिमका नाममा कर्मचारी पठाउने गरिएको भएपनि त्यसको औचित्य भने खासै देखिएको छैन। विदेशमा कृषिका फार्म तथा कृषि उपज उत्पादन बृद्धिका अवस्थालाई सिकेर किसानसम्म पुऱ्याउने उद्देश्य राखिएपनि हालका दिनसम्म पनि विदेशमा देखेका वा सिकेका कुरा किसानसम्मको त कुरै छाडौं कृषि विकास मन्त्रालय भित्रै पनि जानकारी नगराउने प्रचलन नै छ। कृषि विकास मन्त्रालयबाट हरेक हप्ता जस्तो जाने वैदेशिक भ्रमण अपारदर्शिन र चाकडीका भरमा मनोनयन हुने गरेको कृषि विकास मन्त्रालयकै कर्मचारीहरू बताउनुछन्। कृषि विकास मन्त्रालयले

गर्ने चौमासिक गोष्ठीहरूमा कृषि क्षेत्रको विकासका कुरा भन्दा पनि वैदेशिक भ्रमणकै विषय बढी उठ्ने र विवाद हुने गरेको देखिन्छ। यस्ता विवाद बढ्नुलाई कृषि विकास मन्त्रालयकै उच्च अधिकारीहरू (सहसचिव) विदेश भ्रमणमा बढी लोभिने चर्चा पनि बेला बेलामा हुँदै आईरहेको छ। हरेक पटकको विदेश भ्रमणको विषय विवाद हुने गरेको भएपनि त्यसलाई पारदर्शिन बनाउने काममा भने कृषि विकास मन्त्रालय चुकेको देखिन्छ।

फेरिने..

भए। कृषि मन्त्रालय माओवादीकै भागमा पर्‍यो। त्यसपछि माओवादीका किसान नेताहरू पशुपन्थी विकास मन्त्रालय गाभनका लागि प्रधानमन्त्री दाहाललाई दबाव दिन थाले। कार्यकर्ताहरूको दबाव दाहालले किन टार्ने र उनले सो मन्त्रालय गाभ्ने त कुरै छाडौं आफ्नै हातमा लिए। सरकार गिराउने खेल भए सोही मन्त्रालय साना दललाई दिने सोचमा रहेका पशुपन्थी विकास मन्त्रालय समेत सम्हालेका प्रधानमन्त्रीले तीन महिना पुग्दासम्म पनि सो मन्त्रालयमा मन्त्री तोक्न सकेनन्।

मन्त्री नयाँ नआउने भएपछि र पशुपन्थी विकास मन्त्रालय एमाओवादीकै भागमा परेपछि महानिर्देशक फेर्ने अभियान फेरि शुरु भयो। महानिर्देशक फेर्ने हल्लासँगै सो पदका लागि डा विमलकुमार निर्मल, डा विजयकान्त भ्ना र बंशी शर्माको अग्रस्थान देखियो। बंशी शर्मा कुनै पनि हालतमा महानिर्देशक बन्ने तयारीमा जुटे भने डा विमलकुमार निर्मल र विजयकान्त भ्ना भने भए पनि ठिकै नभएपनि ठिकैको अवस्थामा

पुगे। महानिर्देशक डा केशवप्रसाद प्रेमी भने फेरिने पक्का भएपनि उनको ठाउँमा कसलाई ल्याउने भन्ने चर्चा निकै चल्थो।

पशुपन्थी विकास मन्त्रालयको समेत जिम्मेवारी लिएका प्रधानमन्त्रीले विभागका महानिर्देशक परिवर्तन गर्ने हो भने वरियताका आधारमा सिनियर सहसचिवलाई नै ल्याउनु पर्दछ भन्ने कुरामा कृषि साप्ताहिकले समेत समाचार प्रकाशन गरेको थियो। अन्ततः पशुपन्थी विकास मन्त्रालय श्रोतका अनुसार महानिर्देशक केशवप्रसाद प्रेमीलाई यसै साता भित्र हटाउने तयारी गरिएको बुझिएको छ।

प्रेमीलाई महानिर्देशकबाट हटाएर उनको ठाउँमा विभागकै उपमहानिर्देशक डा. विमलकुमार निर्मललाई ल्याउने तयारी गरिएको पनि श्रोतले बताएको छ। महानिर्देशककै लाईनमा बसेका डा विजयकान्त भ्नालाई भने हिमाली आयोजनामा लगेर वरियता क्रमलाई ध्यान दिन खोजिएको समेत बताएको छ। श्रोतका अनुसार डा. विमलकुमार निर्मललाई महानिर्देशक बनाइए, डा. प्रेमीलाई पशुपन्थी विकास मन्त्रालय लगिने र पशुपन्थी विकास मन्त्रालयमा कार्यरत डा विजयकान्त भ्नालाई हिमाली आयोजनामा ल्याएर सन्तुलन गर्न खोजिएको बताएको छ।

महानिर्देशक पदका लागि लागिपरेका डा.बंशी शर्मालाई पनि यो दौडमा माओवादी नेताहरूले सामेल नै नभएको जस्तै गरिदिएका छन्। सम्भवत महानिर्देशक डा. विमलकुमार निर्मल नै बन्ने पक्का भएको छ।

नून अभाव निराधार हल्ला मात्र : साल्ट ट्रेडिङ्

धनगढी। सुदूरपश्चिममा नूनको अभाव भएको र मूल्यवृद्धि भएको भन्ने खबर निराधार रहेको साल्टट्रेडिङ कर्पोरेशनले जनाएको छ।

कर्पोरेशनको क्षेत्रीय कार्यालयका प्रमुख तथा सहायक महाप्रबन्धक केशवप्रसाद पाण्डेले सुदूरपश्चिममा रहेका कर्पोरेशनका डिपो र विक्री केन्द्रमा सात महिनाको मागलाई धान्ने परिमाणको एक लाख क्विन्टल नून मौज्दात रहेको र मूल्य पनि वृद्धि नभएको राससलाई जानकारी दिए।

सुदूरपश्चिममा वार्षिक १६ हजार मेट्रिक टन आयोडिनयुक्त नून खपत हुनेगरेको छ। कार्यालय प्रमुख पाण्डेले कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम अन्तर्गत बाजुराको कोल्टी, कवाडी र मौर्य, बम्हाङ्गको तल्कोट, चैनपुर र बागथला, दार्चुलाको गोकुलेश्वर, अछामको कमलबजारमा रहेका कार्यालयका डिपो र विक्री केन्द्रमार्फत सर्वसाधारणलाई प्रति किलो रु ९ मा आयो नून विक्री वितरण भइरहेको बताए। यो कार्यक्रमका लागि २९ हजार १११ क्विन्टल नून सहूलियत मूल्यमा विक्री वितरण गर्ने लक्ष्य रहेको कार्यालयले जनाएको छ। यस क्षेत्रका अन्य जिल्लामा भने प्रतिफिलो १८ रुपैयाँमा आयो नून विक्री वितरण भइरहेको छ।

अनुसन्धानका लागि नार्कमा राखिएको नौ अष्ट्रिच गायव

वीरगन्ज। बारा जिल्लाको परवानीपुरस्थित क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान परिषद्मा अनुसन्धानका लागि राखिएको टर्कीचरा चोरी भएको लामो समय वितिसक्दा पनि प्रहरीले अपराधी पत्ता लगाउन नसकेको गुनासो बढ्दै गएको छ।

टर्कीचरालाई दाना खुवाउदा फाइदा हुने र रोगसम्बन्धी अनुसन्धानका लागि परिषद्मा राखिएको नौवटा टर्कीचरा चोरी भएको लामो समय वितिसक्दा पनि सो सम्बन्धमा प्रहरीले हालसम्म अनुसन्धान नगरेकाले यसमा राखिएका अन्य चरा असुरक्षित बन्दै गएको आरोप कृषि अनुसन्धान परिषद्अन्तर्गत रहेको कुखुरा अनुसन्धान इकाईका वैज्ञानिक अजित भाले बताए। टर्कीचराको मासु सेतो हुने भएकाले यसले स्वास्थ्यलाई फाइदा पुऱ्याउने हुदा अहिले यसको माग बढ्दै गएको छ। नेपालमा सबभन्दा पहिले क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान परिषद्बाट टर्कीचराको उत्पादन र अनुसन्धान सुरु गरिएको भएपनि असुरक्षाको कारण यो चराको चोरी वारम्बार हुदै गएको बताइएको छ।

असुरक्षाका कारण अधिल्लो वर्ष पनि ६ वटा टर्कीचरा चोरी भएको थियो। यस सम्बन्धमा जिज्ञासा राख्दा परिषद्का क्षेत्रीय निर्देशक तुफेल अकतरले सो वारे जिल्ला प्रशासन कार्यलय, बारा तथा इलाका प्रहरी कार्यालय, सिमरालाई लिखित जानकारी गराउदा पनि हालसम्म उपलब्धि हुन नसकेको बताए। स्वास्थ्यका लागि यसको मासु फाइदाजनक हुने भएकाले यसको चोरी बढ्न गएको त्यहाका कर्मचारी बताउनुछन्। प्रहरीले अनुसन्धान गर्न नसकेकाले परिषद्को हाताभित्र रहेको कालो रडको टर्कीचरासमेत जोखिममा पर्न गएको बताइएको छ। परिषद्कै केही कर्मचारीको मिलेमतोमा परिषद् वरिपरि रहेका गाडाका मानिसले नै टर्कीचरा चोर्ने कार्य गरिरहेको भएपनि प्रहरी मुकदर्शक बनेर बसेका छन्

**“माटोको उर्वराशक्ति बढाऔं
कृषि उत्पादनको बृद्धि गरौं।”**

गुणस्तरीय साल्ट ट्रेडिङ् युरिया मल प्रयोग गरौं।

युरिया

नाईट्रोजन ४६%

नेपाल सरकारद्वारा अनुदानित मल

साल्ट ट्रेडिङ् कर्पोरेशन लिमिटेड

कालिमाटी, काठमाडौं
फोन : ४२७१०१४
इमेल : trade@stcnepal.com

साल्ट ट्रेडिङ् मल
युरिया

कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति : २६ कार्तिक २०७३

अवधि : २६ कार्तिक २०७३ - २ मंसिर २०७३

लागि : बाँके, रुपन्देही, बारा, सुर्खेत, जुम्ला जिल्ला

(जारी गर्ने: PPCR/BRCH/AMIS Project, MOAd, AERD, NARC and Agro-met Section, DHM)

मौसमी तथ्यांकहरू

१२ कार्तिक २०७३ देखि १८ कार्तिक २०७३ सम्मको मौसमी अवस्था

मौसमी विवरण	जिल्ला				
	बाँके	रुपन्देही	बारा	सुर्खेत	जुम्ला
कूल वर्षा (मि.मी.)	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
अधिकतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	-	३२.०-३३.९	३२-३३.५	२८-२९	२०-२२.६
न्यूनतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	-	१६-१७.५	१४-१६.५	१०.७-१२.४	०.२-१
अधिकतम सापेक्षित आर्द्रता (%) को दायरा	-	७०-८७	७२-८७	९६-९८	५७-९२.५
न्यूनतम सापेक्षित आर्द्रता (%) को दायरा	-	३१-४५	४६-५९	४२-४७.५	२१.८-३३.५
हावाको गति(मि/से)को दायरा	-	०.७५-२.२	०.७५-४	३.०-५.०	२.७५-३.५
हावाको दिशाको दायरा	-	उत्तर	उत्तर - पूर्व	दक्षिण पश्चिम	दक्षिण पश्चिम

१९ कार्तिक २०७३ देखि २५ कार्तिक २०७३ सम्मको मौसम विवरण

विवरण	जिल्ला				
	बाँके	रुपन्देही	बारा	सुर्खेत	जुम्ला
वर्षा (मि.मी)	-	०.०	०.०	०.०	०.०
अधिकतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	-	३२-३३.९	३२-३३.५	२८-२९	२०-२२.६
न्यूनतम तापक्रम (°सेण्टिग्रेड) को दायरा	-	१६-१७.५	१४-१६.५	१०.७-१२.४	०.२-१
अधिकतम सापेक्षित आर्द्रता (%) को दायरा	-	७०-८७	७२-८७	९६-९८	५७-९२.५
न्यूनतम सापेक्षित आर्द्रता	-	३१-४५	४६-५९	४२-४७.५	२१.८-३३.५
हावाको गति फरक	-	०.७५-२.२	०.७५-४	३.०-५.०	२.७५-३.५
हावाको दिशा	-	उत्तर	उत्तर - पूर्व	दक्षिण-पश्चिम	दक्षिण-पश्चिम

कृषि सल्लाह

क) मौसम विश्लेषण :

गत हप्ताको समग्र मौसमी विश्लेषण

रुपन्देही : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३०.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ४१%) रह्यो।

रुपन्देही : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३२.२° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ३०%) रह्यो।

बारा : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३२.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ४१।९%) रह्यो।

सुर्खेत : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम २८.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो

जुम्ला : गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम २८.८° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता १९%) रह्यो।

आउंदो हप्ताको मौसम अवस्था

(बाँके): साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने छ। अधिकतम तापक्रम र न्यूनतम तापक्रममा सामान्य गिरावट हुने सम्भावना छ।

(रुपन्देही): साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने छ। अधिकतम तापक्रम र न्यूनतम तापक्रममा सामान्य गिरावट हुने सम्भावना छ।

(बारा): साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने छ। अधिकतम तापक्रम र न्यूनतम तापक्रममा सामान्य गिरावट हुने सम्भावना छ।

ख) बालीनाली

धान :

○ बाँके, रुपन्देही र बारा जिल्लाहरूमा सामान्यतया साताभरि नै मौसम सफा रहने भएकोले पाकेको धान कटानी तथा थन्क्याउने कार्य गर्नु होला।

○ सुर्खेत र जुम्ला जिल्लाहरूमा मौसमको अवस्था हेरि पाकेको धान कटानी तथा थन्क्याउने कार्य गर्नुहोला।

○ आफुलाई चाहिने जति बीउ प्राप्त हुने गरी स्वस्थ तथा समान बोटका राम्ररी बाला बल्याएर शुद्ध बीउ उत्पादनको लागि ३-४ घाम सुकाई केलालाई गरेर हावा नछिर्ने भाडा जस्तै : सिडविन, भकारी, ध्याम्पो वा बोरामा राख्न उपयुक्त हुन्छ।

पतेरो कीरा (Rice gundhi bug)

धानको बालामा दूध पसाउने अवस्थामा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने समय भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। यो कीराको नोक्सानी कम गर्न को लागी खेत भित्र तथा वरपरको फारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नेस प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाई मानैस डर्टी ट्याप (मूचतथ तचवउ) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

स्थानीय रूपमा डर्टी ट्याप बनाउने विधी : गाई, भैसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लट्टीको छेउमा बाध्ने र उक्त लट्टीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने गर्नुपर्दछ। ट्यापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिर पट्टीबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।

यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साभको समयमा छर्नु पर्दछ।

धानको फड्के कीरा

यस कीराको प्रकोप सामान्य अवस्थाको छ भने धान खेतमा पानी ७ देखि १० दिनको लागि सुकाउंदा यसको नियन्त्रण भएर जान्छ। खेतमा पानी सुकाउंदा यस कीराको परजीविहरू (माकुरा तथा अन्य) को संख्यामा वृद्धि हुन्छ। यदि कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा अन्तिम विकल्पको रूपमा इमीडाक्लोरोपिड (Imidachlorpid 17.8%SC) १ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाई वा फिप्रोनिल (फिप्रोनिल ०।३५ न) १५-२० केजी प्रति हेक्टरको दरले वा एप्लाउड २५ EP(Buprofezin) १ ग्राम प्रति लिटरका दरले पानीमा मिसाई साभको समयमा छर्नुपर्दछ।

धानको बालाको घांटी मरुवा रोग (Neck Blast)

धानको मरुवा रोग पातमा रा बालाको घांटीमा र धानको बोटको आंखलामा मरुवाको जिवाणुले आक्रमण गरी यो रोग देखा पर्दछ। यसको व्यवस्थापनको लागि धानको बाला निस्कनुभन्दा अगाडि एकपटक र धानको बाला निस्किसकेपछि कासु-बी (२रोग धानको गांज लाग्ने अवस्थामा पातमा लाग्ने रोग हो। पातको दुवै छेउ तिर चुच्चिका अण्डाकार खैरा थोप्लाहरू देखिनु (Kasugamycin) २ एमएल प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ।

२ हिउदे मकै :

○ तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ उपयुक्त भएकोले ०.८-१.० के. जी. प्रति कट्टा वा १.०-१.५ के. जी. वीड प्रति रोपनीका दरले लगाउनु पर्दछ।

○ शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल ३००-५०० के. जी. प्रति कट्टा वा ५००-७५० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र वीड छर्नु भन्दा अगाडी जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी. ए. पी. ३.८, युरिया २.०, पोटास २.५ के. जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.७, युरिया ३.०, पोटास ३.७ के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउनु पर्दछ।

३ गहुँ

○ तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतमस मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाफे, पासाड ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय वीड ४ - ४.५ के. जी. प्रति कट्टा वा ५ - ६.० के. जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

○ तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डाफे मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।

○ तराईमा मंसिर मसान्तसम्म र पहाडर मध्य-पहाडमा कार्तिक मसान्तसम्म गहुँ लगाउन उपयुक्त मौसम हुने भएकोले उक्त समय भित्र गहुँ लगाई सक्नु पर्दछ। त्यसपछि लगाउदा उत्पादनमा ह्रास आउन सक्छ।

○ सापेक्षिक आर्द्रता घटी रहेकोले माटोको चिस्यान उड्ने हुनाले चिस्यान रहादै गहुँ छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

○ वीडको उपचार - भाइटाभ्याक्स २-३ ग्राम प्रति के. जी. का दरले वा बेभिष्टिनरवेनलेट २ ग्राम वा प्रति के. जी. का दरले उपचार गरेर मात्र वीड छर्नुपर्दछ।

○ शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल २००-३०० के. जी. प्रति कट्टा वा ३००-४५० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र सिंचित जग्गा छ भने जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.६ के.जी., युरिया २.९ के.जी., पोटास २.७ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ४.४ के.जी., पोटास ४.९ के.जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि वीड छर्नु शुरु गर्नु पर्दछ।

○ शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल २००-३०० के. जी. प्रति कट्टा वा ३००-४५० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र असिंचित जग्गा छ भने डी.ए.पी. ३.६ के. जी., युरिया २.२ के. जी., पोटास १.९ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ३.३ के.जी., पोटास १.६ के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि वीड छर्नु शुरु गर्नु पर्दछ।

४ तारी :

○ कार्तिक मसान्तसम्म तोरी लगाउन उपयुक्त मौसम हुने भएकोले उक्त समय भित्र तोरी लगाई सक्नु पर्दछ।

○ सापेक्षिक आर्द्रता घटी रहेकोले माटोको चिस्यान उड्ने हुनाले चिस्यान रहादै तोरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

○ मोरंग तोरी-२, प्रिती, उन्नति, प्रगति, विकास तराई र भित्री मधेशका लागि लुम्ले तोरी(२ मध्य पहाडका लागि सिफारिस जातको वीड २५०-३०० ग्राम प्रति कट्टा वा ३७०-४५० ग्राम प्रति रोपनीका दरले लगाउनु पर्दछ।

○ शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल २००-३०० के. जी. प्रति कट्टा वा ३००-४०० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र वीड छर्नु भन्दा अगाडी जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.० के. जी., युरिया ३०० ग्राम, पोटास १.९ के. जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.० के. जी., युरिया ४५० ग्राम, पोटास १.६ के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउनु पर्दछ।

○ तोरीको वीडको उपचार गर्ने-वीडवाट लाग्ने/सर्ने अल्टरनेरिया थोप्ले रोगको लागि मेन्कोजेव ३ ग्राम प्रति के. जी. वीडको दरले उपचार गरि छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

५ मसुरो

○ कार्तिक मसान्तसम्म मसुरो लगाउन उपयुक्त मौसम हुने भएकोले उक्त समय भित्र मसुरो लगाई सक्नु पर्दछ।

○ कम चिस्यान भएको खेतमा मसुरो लगाउंदा वीडलाई १२ घण्टा सम्म पानीमा भिजाई २ घण्टा छायामा सुकाएर छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

○ सापेक्षिक आर्द्रता घटी रहेकोले माटोको चिस्यान घट्ने हुनाले चिस्यान रहादै मसुरो छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

○ खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, सितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक, सिन्दुर तराई र भित्री मधेशका लागि मधेश्वर भारती, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक, सिन्दुर मध्य पहाडका लागि सिफारिस जातको वीड १.०-१.५ के. जी. प्रति कट्टा वा १.५-२.० के. जी. प्रति रोपनीका दरले लगाउनु पर्दछ।

○ मसुरो लाई एकल बालीको रूपमा लगाउदा शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल १५०-२०० के. जी. प्रति कट्टा वा २००-३०० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र वीड छर्नु भन्दा अगाडी जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. १.५ के. जी., युरिया ५०० ग्राम, पोटास १.९ के. जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. २.७ के. जी., युरिया ७५० ग्राम, पोटास १.६ के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउनु पर्दछ।

○ तोरी बालीसाग मसुरो मिश्रित बालीको रूपमा लगाउदा ६६५ ग्राम मसुरो र ६५(१०० ग्राम तोरी मिसाएर प्रति कट्टाको दरले छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

○ मसुरोलाई घुसुवा बालीको रूपमा धान खेतमा छर्दा १.५ के.जी. प्रति कट्टाको दरले वीड छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

○ कम चिस्यान भएको खेतमा मसुरो लगाउदा वीडलाई १२ घण्टा सम्म पानीमा भिजाई २ घण्टा छायामा सुकाएर छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

○ राइजोवियम जीवाणु द्वारा मसुरोको वीडलाई उपचार गरी लगाउन उपयुक्त हुन्छ।

○ वीडको उपचार-बेभिष्टिन वा डेरोसाल ३ ग्राम प्रति के.जी. का दरले वीडको उपचार गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

बालीनालीमा विषादि प्रयोग घटाउनुको अर्को विकल्प छैन

उत्पादन बढी लिन महत्वाकांक्षाले रोग नलागोस् भन्ने उद्देश्यका साथ तरकारीमा विषादि प्रयोग गर्ने चलन आजको होइन। धेरै वर्ष पहिलेदेखि खाद्यान्न बाली र तरकारीमा विषादि प्रयोग गरिँदै आएको छ। नेपालमा यसको प्रयोगले धेरै खालका रोगले नेपाली जनतालाई मृत्युको मुखमा पुऱ्याएको छ। ज्ञानको अभावले पनि कृषकहरु आफ्ना खेतबारीमा विषादिको प्रयोग बढी गर्ने गर्दछन्। केही समयका लागि यसले फाइदा दिए पनि पछिसम्मका निमित्त दीर्घकालीन रुपमा नोक्सान बढी देखिएको छ। पुरानो जमानाको कुरा गर्ने हो भने खेतबालीमा किरा, गोवारो, लाइ आदि रोग लाग्दा किसानहरु घरेलु औषधिको प्रयोग गर्ने गर्थे। आजको जस्तो ती औषधि तुरुन्तै प्रभावकारी नभए पनि दीर्घकालीन रुपमा त्यसले रोकथाम गरेकै थियो। किसानलाई र उपभोक्तालाई त्यसले असर पनि पार्दैनथ्यो पनि।

खेतबारीमा मलका निमित्त असुरो, तितेपाती, सजिवन आदि प्रयोग गर्ने गरिन्थ्यो। यसले गर्दा उत्पादन र परिमाण पनि राम्रो लिन सकिन्थ्यो। आफ्ना घरमा पालेका गाई भैंसीको मल अपर्याप्त भएपछि यसरी रुख विरुवालाई मलको रुपमा उपयोग गरिन्थ्यो। सबैका घरमा पशुपालन गर्ने प्रचलन थिएन। सक्नेले गाई वस्तु पाल्थे भने नसक्नेले आफ्ना खेतबारीका लागि यसरी नै विभिन्न खालका रुखका पात, हाँगा बिँगा कुहाएर मलका रुपमा उपयोग गर्थे। यसले मानिसलाई असर पार्दैनथ्यो। बर अर्को वर्षको लागि अझ बढी उत्पादन दिने गर्दथ्यो। सदियौँदेखि यो प्रविधि प्रयोगमा आएको हो। आजको रसायनिक मलले तुरुन्तै बोट, विरुवा र खेत बारी हलकै नबढे पनि यसबाट मानिसलाई हानी भने पुऱ्याएको थिएन। अहिलेको जस्तो उति बेला खेतबारीमा प्रयोग गरिएका अर्गाणिक मलले भने जति परिमाणमा उत्पादन लिन नसकिए पनि प्राणघातक रोग भने भित्रिएको थिएन। तर आज त्यस्तो छैन। खेतबारीमा प्रयोग गरिने विषादिले किरा र विभिन्न रोगबाट उत्पादनलाई त बढायो, रोगले गर्दा धेरै फल नोक्सान हुन पाएन, नाफा बढी लिन सकियो। तर त्यसले रोग निम्त्याउँदा मानिस विभिन्न रोगले ग्रसित छन्। क्यान्सर जस्तो घातक रोग लागेर रोगीलाई मात्र होइन परिवारलाई नै चिन्तित बनाएको छ।

विविध खालका किरा र रोगलाई नास गर्न हिजो आज अनेक किसिमका विषादि औषधि प्रयोगमा आउने गरेको छ। उत्पादन राम्रो लिन सकिए पनि

अन्ततोगत्वा किसान लगायत उपभोक्ताई यसले स्लो प्वाइजन दिइरहेको छ। मानिसलाई थाहा छैन, आफूले उपभोग गरेका खाद्यान्नदेखि तरकारी लगायतले स्वास्थ्यलाई कति हानी नोक्सानी पुऱ्याइरहेको छ भनेर। रोग लागिसकेपछि मात्र त्यसको उपचारका लागि खेत(बारी) बेच्छन्, परिवार ऋणमा डुब्छन्। सानो गल्लिले ठूलो र घातक परिणाम भोग्नु पर्ने विवशता छ हामीकहाँ। सरकारले किसानले राम्रो फसल पाउँछन्, उत्पादन बढी लिन सकिन्छ भन्ने उद्देश्यले विषादि आयातमा रोक लगाएन। सरकार आफैँ अग्रसर भएर विषादि आयात गर्न तम्सियो। तर आज त्यही विषादिको थुप्रोले आफ्नै टाउको दुखाएको छ। ठूलो परिमाणमा विषादिको थुप्रो लागेपछि त्यसलाई

विष्णुलाल श्रेष्ठ

आइसकेको छ। खेत बारीमा तरकारी रोपेर गोडमेल गर्नुअघि नै विषादिको प्रयोग गरिन्छ। किरा नष्ट गर्न सकिने अन्य घरेलु औषधिप्रति जनताको पूर्ण विश्वास नभएरै विषादिको प्रयोग बढेको हो। तरकारी फल्टु अघि र फलसिकेर नटिप्दासम्म पनि त्यसमा विषादि प्रयोग गरिन्छ।

अन्य देशहरुले आफ्नो भूमिबाट पन्छाएका विषादि ल्याउदा उल्टो फल्टु बेहोर्नु परेको छ। कतिपय ठाउँका किसानले विषादि भन्दा अन्य उपायबाटै रोग नियन्त्रण गर्न थालेपछि यसको प्रयोग घट्दै गयो। फलस्वरुप विषादि थुप्रै जान थाल्यो। सरकारले विषादि नष्ट गर्न सकेको छैन। आफ्नै कारणले अहिले विषादि कसरी नष्ट गर्ने भन्ने चिन्तामा स्वयं सरकार छ। देश बाहिरबाट विज्ञहरु नल्याइकन विषादि नष्ट गर्न सकिने संभावना छैन।

कसरी व्यवस्थापन गर्ने र नष्ट गर्ने भन्नेतिर सरकार लागि पर्दा पनि त्यसको उपाय भेटिएको भने छैन। कृषि सामग्री संस्थानमार्फत ठूलो परिमाणमा आयात गरिएका विषादि अहिले सरकारलाई नै घाँडो भएको छ। अन्य देशहरुले आफ्नो भूमिबाट पन्छाएका विषादि ल्याउँदा उल्टो फल्टु बेहोर्नु परेको छ। कतिपय ठाउँका किसानले विषादि भन्दा अन्य उपायबाटै रोग नियन्त्रण गर्न थालेपछि यसको प्रयोग घट्दै गयो। फलस्वरुप विषादि थुप्रै जान थाल्यो। सरकारले विषादि नष्ट गर्न सकेको छैन। आफ्नै कारणले अहिले विषादि कसरी नष्ट गर्ने भन्ने चिन्तामा स्वयं सरकार छ। देश बाहिरबाट विज्ञहरु नल्याइकन विषादि नष्ट गर्न सकिने संभावना छैन।

खासगरी तरकारीमा किराले आक्रमण नगरोस् र उत्पादन बढी लिन सकियोस् भन्ने उद्देश्यका साथ विषादिको प्रयोग हुन थालेको हो। विभिन्न खालका तरकारी बजारसम्म आइपुगेर एक हप्ता वित्दा पनि ताजा नै देखिने र उपभोक्ताहरु लोभनाले कृषकहरु विषादि प्रयोग गर्न उत्साहित भएका हुन सक्छन्। लामो समयसम्म ताजा देखिने त्यस्ता तरकारीले मानिसको स्वास्थ्यमा गंभीर असर पारेको कुरा धेरै पटक संचार माध्यममार्फत बाहिर

टिपी सकेर पनि एक हप्तासम्म ताजा नै देखिन्छ। टिप्नु केही दिन अघि पनि विषादिकै प्रयोग गरेर तुरुन्त बजारसम्म पुऱ्याइन्छ। उपभोक्ता अज्ञानता र ताजा तरकारीतर्फ आकर्षित भएर नै विषादिले रोग निम्तन पुग्छ। यिनै कुराहरु बुझेर होला हिजो आज उपभोक्ताहरु बजारमा तरकारी छान्दा किरा लागेको र पहेंलिएका छान्ने गर्छन्। त्यसमा पक्कै पनि विषादि प्रयोग गरिएको नहोला भन्ने अनुमान लगाउँछन्।

विषादि प्रयोग गरेको तरकारी उपभोग गर्ने उपभोक्ता र विषादि छर्ने कृषकहरुलाई क्यान्सरले सताएका खबरहरु सार्वजनिक भइरहेका छन्। हिजोका दिनमा राम्रो र आकर्षक खाद्यान्न एवं तरकारीले लोभ्याउँदा उपभोक्ता एवं किसान आज रोगले ग्रसित छन्। यसका लागि उपभोक्ता जागरुक नहुने हो र यस्ता विषादिको आयातमा प्रतिबन्ध लगाउन अग्रसर नहुने हो भने यसले अबका दिनमा भयावह स्थिति नल्याउला भन्न सकिन्छ। जनता अब सचेत हुनु जरुरी छ। सरकारले पनि विषादिको विकल्पमा जिडिबुटि, घरेलु औषधि र रोग नियन्त्रण गर्ने अन्य औषधि प्रयोग गर्नेतिर सचेत गराउनु जरुरी छ। जनता र राज्य विषादिको प्रयोग घटाउने र अन्य विकल्प सोच्नेतिर लाग्नु हतारो भइसकेको छ।

धान उत्पादनमा वृद्धि हुने

विराटनगर। मोरङमा गत वर्षको तुलनामा १५ प्रतिशतले धान उत्पादनमा वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। पर्याप्त वर्षा, रासायनिक मलको अभाव नहुनु, उन्नत बीउ वितरण, सघन धानखेतीको प्रयोग र यान्त्रिकरणको माध्यमबाट धानबाली रोपेनगायतका कारण उत्पादनमा वृद्धिको अनुमान गरिएको हो।

गत वर्ष ७८ हजार हेक्टरमा गरिएको धानखेतीबाट तीन लाख १२ हजार मेट्रिक टन उत्पादन भएको थियो भने यस वर्ष करिब १५ प्रतिशत उत्पादनमा वृद्धि हुने जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका प्रमुख मनोज यादवले जानकारी दिएका छन्। कार्यालयले किसानलाई २० मेट्रिक टन उन्नत जातको धानको बीउ उपलब्ध गराएको थियो। समयमै रोपाइँ गरेका कारण जिल्लाका ३३ प्रतिशत किसानले धान भित्थाइसकेका बताइएको छ।

तीस लाखमा कृषि फार्म

म्याग्दी। म्याग्दीको बेनी नगरपालिका(१२ चिप्लेटीमा युवाहरुले रु ३० लाखको लगानीमा कृषि फार्म स्थापना गरेका छन्। चिप्लेटीका सञ्जय कुवर, पुलाचौरका रेशमबहादुर बानिया र कृष्णबहादुर बानियाले भुलभुले बहुउद्देश्यीय कृषि फार्म स्थापना गरी व्यावसायिक कृषि पेसा अंगालेका छन्। माछापालन, अलैची र कागती खेती गरिने फार्म स्थापना गर्न रु ३० लाख लगानी भएको सञ्जय कुवरले बताए। उनीहरु तीनैजना विदेशमा लामो समय रोजगारीका लागि समय बिताएपछि घर उनीहरु फर्केका हुन्। स्थानीय स्तरमा स्वरोजगार भई आयआर्जन गर्ने उद्देश्यले कृषि फार्म स्थापना गरेको उनले बताए। उनीहरुले फार्म सञ्चालन गर्न दश रोपनी जग्गा खरिद पनि गरेका छन्।

भारतमा बर्डफ्लु नेपालमा चिन्ता

चितवन। भारतमा बर्डफ्लु देखिएसगै यहाका कुखुरा व्यवसायीले जैविक सुरक्षामा विशेष सतर्कता अपनाउन थालेका छन्। देशकै सबैभन्दा धेरै पोल्टीजन्य उत्पादन हुने चितवनमा किसान र व्यवसायीले अपनाउदै आएको जैविक सुरक्षामा विशेष कडाइ गर्न थालेका हुन्। सन्तुलित फिड्स प्रालिका प्रबन्ध निर्देशक त्रिलोचन काडेलले फर्मभित्र अन्डा, दाना, चल्ला, कुखुरा बोक्ने गाडी छिर्न नदिइएको बताए। दाउन्ने ट्रेड्स प्रालिका प्रबन्ध निर्देशक विनोद पोखरेलले केट, कार्टन पहिलेदेखि नै नया मात्रे प्रयोग हुदै आएकोमा यसलाई कडाइ गरिएको बताए। पोल्टीजन्य पदार्थ बोकेका गाडी धोएरमात्र एकपछि अर्को काम गरिदै आएको बताउदै उनले जैविक सुरक्षामा ध्यान दिन सके रोग भित्रिन नपाउने उल्लेख गर्नु गरे।

नेपाल अन्डा उत्पादन सङ्घका केन्द्रीय अध्यक्ष शिवराम केसीले सबै किसान र व्यवसायीलाई जैविक सुरक्षामा हेलचक्रचाई नगर्न सूचित गरिएको बताए। पक्षीलाई खुल्ला रूपमा छोडेर नपालन, घरपालुवा पक्षीलाई जङ्गली जनावरको सम्पर्कमा जान नदिन र मरेका पक्षी तथा सङ्क्रमित वस्तु जथाभावी नफाल्न सबैमा अनुरोध गरिएको उनले बताए।

व्यवसायीले पक्षीलाई राखेको फार्म नियमित रूपमा निःसङ्क्रमण गरिहेका छन् भने हास तथा कुखुरालाई मिसाएर पाल्न छाडेका छन्। विक्रीका लागि बजार पठाएका कुखुरा र कुखुराजन्य पदार्थ फार्ममा फिर्ता ल्याउने क्रम बन्द भएको छ। ह्याचरी उद्योग सङ्घ चितवनका अध्यक्ष ऋषिराम पौडेलले भारतीय सीमा क्षेत्रमा अनुगमन गर्न लागेको बताउदै कुखुरापालक कृषकलाई विगतमा अपनाएका जैविक सुरक्षामा अरू चनाखो हुन आग्रह गरिएको बताए। पोल्टी व्यवसायी मञ्च चितवनका अध्यक्ष शङ्करप्रसाद काडेलले विगतको बर्डफ्लुबाट पाठ सिक्दै व्यवसायीले जैविक सुरक्षामा विशेष ध्यान दिएका कारण आतिनपुर्ने अवस्था नरहेको उल्लेख गरे। जिल्लामा कुखुराजन्य क्षेत्रमा रु ७५ अर्बको हाराहारीमा लगानी भएको व्यवसायीले बताउदै आएका छन्। तथ्याङ्क विभागले गतवर्ष गरेको सर्वेक्षणअनुसार चितवनमा ५३ लाख, ६२ हजार ५९९ ब्रोइलर र ४० लाख ६८ हजार ६६५ लेयर्स कुखुरा पालिदै आएको छ। यो सङ्ख्या नेपालको ब्रोइलर पालनमा १० दशमलव २ र लेयर्समा ५८ दशमलव ९ प्रतिशत हो। तीन वर्षअघि नेपालमा बर्डफ्लुका कारण पोल्टी व्यवसायमा ठूलो नोक्सानी व्यहोर्नुपरेको थियो।

कृषि पत्रकार समाज, नेपाल र मेट्रो एफ.एम ९४.६ मेगाहर्जको संयुक्त प्रयास

नेपाली कृषि क्षेत्रको वर्तमान अवस्था, पशुपन्थी व्यवसायका चुनौती र नेपाली किसानहरुले भोग्नु परेका समस्याको चिरफार

रेडियो कार्यक्रम
किसान
मात्र मेट्रो एफ.एम ९४.६ मेगाहर्जमा

हरेक सोमबार बेलुका ६:३० देखि ७:०० बजेसम्म

Plants used for animal therapy.

Introduction

The worldwide interest in herbal products has grown significantly. cattle, horses, sheep, goats and pigs represent about 70% of the animals treated with herbal remedies, followed by poultry (9.1%), dogs (5.3%) and rabbits (4.3%). This is not only due to a general trend towards the usage of natural products for curing illnesses but also due to the availability of considerable evidence regarding the efficacy of herbal remedies. Furthermore, deeper knowledge of their composition has been acquired through the introduction of new analytical techniques. At present, the use of natural products is a useful tool in domestic animal therapy too. It is well known that animals can resort to natural therapy by themselves. 'Zoopharmacognosy' refers to the process by which animals self-medicate, by searching for herbs to treat or prevent diseases. This process has revealed that in many cases, instinct provides animals with therapeutic information, allowing them to choose the plant best capable of treating their disease. The development of intensive farming in industrialised countries has led to a progressive neglect of veterinary phytotherapy due to the compatibility of synthetic drugs with the modern concept of efficient animal breeding. The ever-growing use of synthetic drugs can be attributed to the growing ease of their preparation and administration, making them suitable for the pressing pace of modern development. With respect to pet animals, for whom humans tend to care for as well as or better than they do for themselves, the use of natural products is becoming more and more important. In fact, there is a growing preference for natural rather than synthetic products because people think, rightly or wrongly, that natural products produce less side effects and undesirable consequences.

Helminthiasis

Worms are very common in domestic animals, especially in grazing animals, and they cause

large economic losses for zootechny. A number of traditional natural products are still used in developing countries, and they are often far more toxic than modern manufactured anthelmintics. However, this need not be a serious drawback because based on their long experience, traditional herbalists are usually aware of these dangers. Animal owners are also likely to know the correct use of these preparations. However, animal owners may be confused by the numerous new formulations that are seen with the use of manufactured anthelmintics. Garlic, eucalyptus and rue (*Ruta graveolens*) are well known for their vermifuge effects. Brews obtained from the flowers and leaves of white mustard (*Sinapis alba*), the green leaves of the walnut tree and the seeds of nasturtium, are also effective vermifuges and are recommended for dogs. A number of plants with a sharp taste and/or pungent smell are indicated for the prevention of verminosis in pet animals, e.g. celery, coriander (*Coriandrum sativum*), ginger (*Zingiber officinale*) and cayenne pepper. In Europe, nicotine sulphate from *Nicotiana tabacum* has been used against *Monezia*, *Ascaridia* and other gastrointestinal nematodes found in large animals. Before the discovery of phenothiazine and piperazine, wormseed oil was used against *Ascaris* in horses and pigs, against *Toxoascaris* and *Toxocara* in dogs and against *Strongylus* in horses. Arecoline and a number of other alkaloids obtained from the dried seeds of *Areca catechu* were used for the treatment of cestoid infestations in dogs and poultry. The extract of *Dryopteris filix-mas* has been used against the flatworms *Dicrocoelium* and *Fasciola*; it has also been used in combination with carbon tetrachloride for the treatment of distomatosis in sheep. Its active component is the filicin which acts as a vermifuge, causing the detachment of the scolex from the intestinal mucosa. Santonin, which is derived from *Artemisia cina* and other species of *Artemisia*, is used against ovine nematodes. Kamala,

derived from the fruit of *Mallotus philippinensis*, has been used against flatworms. A brew prepared from the dried wood of *Picroenia excelsa* has been used for the treatment of oxyuriasis in horse. A well known bolus prepared using the juice of aloe (*Aloe ferox*) has been used against horse worms.

In developing countries where synthetic products are rarely used, other natural products are still being utilised. In Tanzania, herbalists are usually consulted before veterinary help which is sought only if herbal treatment is unsuccessful. Herbalists classify *Cissampelos mucromata*, *Senecio lyratipartus* and *Croton macrostachys* as powerful anthelmintics. Other plants used in Africa as anthelmintics are the bark of *Anogeissus leiocarpus*, the leaves and stems of *Securinega virosa*, the bark and branches of *Khaya senegalensis* and the roots of *Neruclea latifolia*, all of which provide the most effective anthelmintic preparations in traditional veterinary medicine. An infusion of the bark of *Khaya senegalensis* is also used as a treatment for fasciolosis. In the analysis of eighteen plants which have been traditionally used in Nigeria for the treatment of animal and human helminthoses, only *Aloe barteri*, *Terminalia avicerinioides*, *Annona senegalensis*, *Cassia occidentalis*, *Anogeissus leiocarpus* and *Diospyros merrillifbrmis*, showed significant anthelmintic activity. Papaya (*Carica papaya*) latex (8 g/kg) has been effective in the treatment of ascariasis in pigs; however, mild, transient, adverse effects have occurred in pigs receiving very high doses. Ascariasis in cattle and buffalo is common in Pakistan, and it has a considerably adverse economic impact. The efficacy of santonin against *Toxocara vitulorum* in buffalo calves that were naturally infected, has also been evaluated. There is evidence that some pasture plants have anti-helminthic properties. In Tadzhikistan, a decrease in sheep gastrointestinal infections

has been noted during the springtime when *Ferula foetidissima* is abundant in the pastures. The powder made from *Heracleum sosnowskyi*, a common pasture plant, cured 60% of the sheep in the pastures, suffering from natural nematode infections. Several studies show that other forages such as sulla (*Hedysarum caronarium*), chicory (*Chicorium intybus*), alfalfa (*Medicago sativa*) and lotus major (*Lotus pedunculatus*) exhibit anti-parasitic properties, while other studies did not show such properties. Aqueous extracts of chamomile (*Matricaria chamomilla*) flowers showed acaricidal activity against the mite *Psoraptus cuniculi*.

Digestive apparatus

Natural products are used in veterinary medicine, especially in the treatment of digestive apparatus dysfunctions. Even in industrialised countries, there are cases where products with active ingredients derived from vegetable matter are used, although, this is seen less frequently now than in the past. Cats and dogs spontaneously eat couch-grass (*Agropyron repens*) in order to vomit which performs a mechanical cleaning action in the stomach. In contrary cases of incoercible vomiting in pets, the administration of gentian root powder is advised. In order to prevent travel sickness in dogs, the powder obtained from the rhizome of ginger (*Zingiber officinale*) can be used. Ginger also reduces (100 mg/kg and 200 mg/kg) cisplatin-induced emesis in dogs and nausea and vomiting in pregnant dogs. An infusion of peppermint (*Mentha piperita*) and lemon-balm (*Melissa officinalis*) given orally to dogs for 2 days is useful to treat stomach and intestinal illnesses. For the treatment of enteric disturbances in pigs bred under intensive farming conditions, cholagogues such as boldo (*Peumus boldus*) which contains the boldin alkaloid and artichokes which have cynarin as the active ingredient, have been proposed. In monogastrics, castor oil is still largely used as a purgative, whereas in ruminants, irritant oily

purgatives are generally not used due to the saponifying activity in the rumen. Indirect irritant purgatives such as aloe (*Aloe ferox*) and *Rhamnus catharticus* are used sometimes; however, drastic resinous purgatives are never used due to their excessive irritating action, capable of inducing colic pain in animals. Tannic vegetables such as hamamelis (*Hamamelis virginiana*), *Krameria triandra* and *Acacia catechu* that are used for their astringent activity, have been substituted by tannin synthetic derivatives which release the tannic acid more slowly; the former, however, are still widely used when the latter are unavailable. The brews of mint, rosemary, balm-mint and thyme have a lenitive action on the gastroenteric tube. For the treatment of diarrhoea in pets, the powdered bark of red elm (*Ulmus rubra*) or parsnip (*Pastinaca sativa*), the juice of bilberry and the brew of black currant (*Ribes nigrum*) leaves and chamomile, in association with carrot juice and rice decoction, are advised. In small animals, all the plants that come from the garlic and onion families can be used against diarrhoea; lemon juice is also recommended due to its disinfectant, astringent and lenitive properties. For rumination ailments in bovines, gentian, liquorice, red pepper and green aniseed (*Pimpinella anisum*), are used; for ruminal meteorism, a brew of parsley and lemon verbena (*Lippia citriodora*) can be administered together with vegetable charcoal. The feeding of fennel seems to be useful in the prevention of colic conditions in horses, and gentian root, liquorice juice and the oil of peppermint can relieve these painful attacks. Externally, warm cloths soaked in a strong brew of hop (*Humulus lupulus*) heads or their flowers can be applied; thyme and mustard can also be used in the same way. For intestinal flogosis in horses, an oatmeal mash with gentian powder is recommended; a brew of horse tail (*Equisetum arvense*) also seems to be effective. For bovine colic conditions, the powder of *Maranta arundinacea* is used sometimes.

किसानलाई...

ज्ञानबारे पूर्ण जानकारी हुनैपर्छ । अर्को किसानले त्यही उत्पादन प्याकेजिङ गरेर बजार पुऱ्याइसक्यो तर आफ्नो उत्पादन राम्रो हुँदाहुँदै बारीमै छ भने उसले गरिखाँदैन ।

यसैगरी, सम्बन्धित किसानले खेती लगाएपछि पानी र मल कहिले हाल्ने, रोग, कीरा लागेको छ कि छैन भनेर समय-समयमा विचार पुऱ्याउनुपर्छ । हिजोआज पनि कतिपय किसानले 'भए होस्, नभए नहोस्' भन्ने गर्छन् । व्यावसायिक किसानले त्यसो गर्नुहुँदैन ।

(८) **बजार** : किसानले बजारबारे जान्नुपर्छ । बजारसम्म कसरी पुग्ने ? बजारको मागसमेत बुझ्न जरुरी हुन्छ । उदाहरणका लागि पूर्वी पहाडबाट मोरङको विराटनगरमा काउली थुप्रियो । २० रुपैयाँ केजी नबेचे आफूलाई फाइदा हुँदैन । किन्नेले दुई रुपैयाँ केजी पनि हाल्दैनन् । परेन आपत । स्थानीय खोलामा फालो फोहोर भयो भन्दै उल्टे कारवाहीमा परिएला भन्ने डर । त्यसो भएपछि पुनः हुवावी गरेर अर्को ठाउँ लैजानुको विकल्प हुँदैन ।

त्यही काउली सिलगुडीमा ५० रुपैयाँ केजी विक्री भइरहेको छ भन्ने पूर्वजानकारी भएमा उसले पहिल्यै त्यतै लैजान्छ । व्यावसायिक खेती गर्नेले 'मार्केट इन्टेलिजेन्स/ इन्फर्मेशनबारे जानेन भने दुःख पाउँछ । त्यसपछि नजानी नहुने भनेको मूल्य साइलो 'भ्यालु चेन' हो । 'भ्यालु चेन' लाई सिधा तरिकाले यसरी बुझ्न सकिन्छ । जस्तै, माछा व्यवसायीले माछा पाल्यो । तर, ग्राहक किन्न आएन भनेर चिन्ता मान्नु पर्दैन ।

त्यसो भए बजारसम्म पुऱ्याएर जिउँदै बेच्दा कि पकाएर बेच्दा बढी मूल्य आउँछ ? त्यो थाहा पाउनु भनेको 'भ्यालु चेन' हो ।

(९) **रोगरकीरा** : विरुवा प्राणी भएकाले उसलाई रोग/कीरा लाग्छ । रोग/कीराले आक्रमण गरिरहन्छ । गोलभेंडा व्यवसायीले खेती गर्नअघि गोलभेंडामा कुन-कुन रोग लाग्छ भनेर पहिल्यै थाहा पाउनुपर्छ । रोग लाग्न नदिन के गर्ने भनेर पहिल्यै सचेत हुनुपर्छ । पछिल्लो समय गोलभेंडा खेती गर्ने र कुखुरा पाल्नेहरू सम्बन्धित व्यवसायबारे अज्ञानताले लगानी डुवाइरहेका छन् । 'नयाँ जग्गामा पहिलोपटक टनेल बनाएर गोलभेंडा लगाउनुभयो भने सय प्रतिशत नाफा दिन्छ,' कृषिविद् राईको बुझाइ छ, 'त्यही टनेलमा दोस्रोपटक गोलभेंडा लगाउनुभयो भने नाफा ५० प्रतिशतमा भन्छ । तेस्रोपटक लगाउदा ३० प्रतिशत नाफा होला । तर, त्यही टनेलमा चौथोपटक गोलभेंडा लगाउँदा नाफा होइन लगानीसमेत उठ्दैन ।' कारण ? पहिलोपटक लगाउँदा त्यहाँ रोग/कीरा केही थिएन । तसर्थ, १०० प्रतिशत नाफा भयो । दोस्रोपटक त्यही गोलभेंडा लगाउँदा पहिल्यै केही रोग/कीरा पसिसकेका थिए । त्यसले आक्रमण गर्ने नै भयो । तेस्रोपटक लगाउदा रोगेरी, कीरेकीरा भएपछि उसले गोलभेंडा लगाउनसाथ आक्रमण गर्न थालेपछि उत्पादनमा ढास आउने नै भयो ।

कुखुरापालकको समस्या पनि गोलभेंडासाग मेल खान्छ । कुखुरापालकले लेयर एक र ब्रोइलर भए तीन लट उत्पादन गरेपछि गोठ सारिहाल्नुपर्छ । नत्र रोग लाग्न थालिहाल्छ । रोग लागेपछि औषधि

दादादादा कुखुरा विषालु हुन्छन् । रोग त निको पार्न सकिएला तर खर्च बढ्छ । खानेकुरासमेत विषालु हुन्छ ।

(१०) **सुरक्षा** : बाली सुरक्षा त्यत्तिकै महत्वपूर्ण मानिन्छ । चोरी, डकैतीबाट बाली बचाउनुपर्छ । बाली राम्रो हुनासाथ चोरी, डकैती हुन सक्छ । किसानले जुन ठाउँमा खेती गर्दै छ, उसले सरकारलाई जानकारी गराउनुपर्छ । किसानले बाली सुरक्षार्थ बीमा गर्नुपर्छ । बीमा गर्न खर्च लाग्ला तर पाच लाख आम्दानी हुने ठाउँमा दुईदेखि १० हजार रुपैयाँसम्म खर्च गरे फरक पर्दैन ।

प्रकृति हाम्रा लागि वरदान हो र अभिसाप पनि । घाम नभई हुदैन, धेरै घाम भयो भने खडेरी लाग्छ । पानी नभई हुदैन, धेरै भयो भने बगाउन बेर लगाउदैन । विशेषगरेर रोग/कीरा र मौसम परिवर्तनले गर्दा किसानलाई मर्कामा पार्न सक्छ । तसर्थ, उसले खोजीखोजी बीमा गर्नुपर्छ । खेती गर्नुअघि कुनकुन खेतीको बीमा छ भनेर बुझ्न आवश्यक छ । नभएको बालीको बीमा व्यवस्था गरिदिनुपर्छ भनेर सरकारलाई घच्चघच्याउन पछि पर्नुहुँदैन ।

किसानले यति भूमिका निर्वाह गरेपछि लगाएको बालीनालीले उत्पादन नदिने कुरै छैन । वनस्पति, पशु, पक्षी, कीरा वा कीटाणुले आम्दानी दिन्छ दिन्छ । खेती भनेको विरुवा हो । दोस्रो पशु हो । तेस्रो पन्छी । कीरा भनेको मौरी हो । कीटाणु भनेको च्याउ । जल भनेको माछा भयो । यी सबैले विरुवा खान्छन् । आधार त विरुवा हो । त्यसकारण विरुवा जान्न जरुरी छ । विरुवा जान्नेमात्रै सक्कली किसान हुन् । उनै त हुन धनी बन्न सक्ने । दीपेन्द्र राई

राष्ट्रपति कृषक पुरस्कार दश जनालाई

हुम्ला । छत्तिसौं विश्व खाद्य दिवसका अवसरमा स्याउ खेती, तरकारीखेती, बङ्गुरपालन लगायत दश कृषकलाई राष्ट्रपति उत्कृष्ट पुरस्कार बापत प्रतिव्यक्ति नगद रु दश हजार र प्रमाणपत्र वितरण गरिएको छ । कार्यक्रममा माविस्तरीय निबन्ध प्रतियोगिताका प्रतियोगीलाई पुरस्कृत गरिएको थियो । सो अवसरमा प्रजिअ कृषकबहादुर घिमिरेले कृषकलाई चिनु, फापर, आलु, कोदो र सिमी उत्पादन गर्न आग्रह गरेका थिए ।

नेकपा (माओवादी केन्द्र)का विजय भण्डारीले कृषि विकास कार्यालयबाट समयमा बीउ नपाएर कृषक खाली हात फर्केकामा चिन्ता व्यक्त गर्दै आगामी दिनमा मल प्रशस्त ल्याउन पनि सुझाव दिए ।

विजयी स्याउ कृषक छिरिङतेन्जन लामाले कृषि विकास कार्यालयले धेरै वर्षअघि भारतबाट ल्याएर कृषकलाई स्याउ वितरण गर्दै आएका हाल आफूले एक हजार ५०० देखि दुई हजार ५०० सम्म बीउ उत्पादन गरेको बताउँदै अहिले त्यसलाई कृषि विकास कार्यालयले खरिद गरेको हुदा आफू खुसी भएको बताए ।

नुवाकोटका किसानलाई बीउ वितरण

नुवाकोट । बीउ उत्पादनमा वृद्धि गराउने उद्देश्यले अखिल नेपाल किसान महासङ्घ नुवाकोट समन्वय समितिले जिल्लाका किसानलाई तरकारीको बीउ वितरण गरेको छ । कृषक आफूले बीउ उत्पादन गर्ने बानिको विकास गराउने उद्देश्यले करिब दुई सय किसानलाई विभिन्न जातका तरकारीका बीउ वितरण गरेको महासङ्घका जिल्ला अध्यक्ष यमकुमार खातीले जानकारी दिएका छन् ।

किम्टाड अलौंची किसान समूहका ४० जनालाई, सुमुडादेवी युवा किसान समूहका १०, कल्याणपुर तरकारी किसान समूहका २३, बाउनबोसी तरकारी समूहका २४ तथा महाकाली खाद्यान्नबाली किसान समूहका २३ किसानलाई बीउ वितरण गरिएको हो ।

यस्तै समूहमा आवद्ध नभएका विभिन्न गाविस र विदुर नगरपालिकाका गरी १९३ किसानलाई बीउ वितरण गरिएको छ । किसानलाई मुला, गाजर, काउली, रायो, सलगम, प्याज, सिमी, धनिया, काक्रो, गोलभेंडा, खुर्सानीको बीउ वितरण गरिएको बताइएको छ ।

तरकारीबाट वार्षिक आठ लाख आम्दानी

पर्वत । रोजगारीका सिलसिलामा तीन वर्ष मलेसिया पुगे पनि सोचेजस्तो कमाइ नभएपछि विदेशबाट फर्केर बहाकीठाटा(६ लिङ्सिङका ३६ वर्षीय ऋषिराम भुसाल तरकारी खेतीमा व्यस्त देखिएका छन् । विसं २०६० देखि तत्कालीन नेकपा माओवादीको राजनीतिमा सक्रिय बनेका उनले गाजा कमिटीदेखि राज्य समिति सदस्यसम्मको पदमा रहेर काम गरे । घर खर्च चलाउन समस्या भएपछि उनी तरकारी खेतीमा सक्रिय बनेका छन् । उनले मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी उत्पादन गर्दै आइरहेका छन् ।

सात रोपनी जग्गामा टनेलभित्र गोलभेंडा, काउली, बन्दागोभी, रायो, मुला, काक्रो, लोका, खुर्सानी, करेला, आलुलगायत तरकारी सागै च्याउखेती समेत गर्दै आएका छन् । जसबाट "वार्षिक रु आठ लाख आम्दानी हुने उनले बताए । अहिलेसम्म उनले तरकारी खेतमा रु २० लाख लगानी गरि सकेको बताउँछन् ।

दस हजार मेट्रिक टन सुपारी गोदाममै

काकडभिट्टा । दुई वर्षदेखि किसानले उत्पादन गरेको करिब दस हजार मेट्रिक टन सुपारी गोदाममै थन्किएको छ । जिल्लामा उत्पादित सुपारीको माग बङ्गलादेशमा भएपनि सरकारले निर्यात खुला नगरिदा लाखौं रुपैयाँको सुपारी बुधवारस्थित गोदाम सड्न थालेको नेपाल सुपारी खेती विकास संस्थाका अध्यक्ष देवीप्रसाद खतिवडाले बताएका छन् । जिल्लामा दुई हजार ६८५ हेक्टरमा वार्षिक ९ हजार ७०० मेट्रिक टनभन्दा बढी सुपारी उत्पादन हुने गरेको छ । यहाँ उत्पादन भएको काको सुपारी भार तले खरिद गर्न नमान्नु, नेपालमै प्रशोधन कारखाना नहुनु जस्ता कारणले किसान मारमा परेका अध्यक्ष खतिवडा बताए ।

मंसिर ९ देखि तेस्रो मत्स्य महोत्सव हुने

काठमाडौं । मडसिर ९ गतेदेखि १३ गतेसम्म तेस्रो राष्ट्रिय मत्स्य महोत्सव तथा परिकार प्रतियोगिता काठमाडौंको भृकुटीमण्डपमा आयोजना हुने भएको छ । नेपाल मत्स्य व्यवसायी सङ्घ केन्द्रीय कार्यसमितिको आयोजनामा 'स्वदेशी माछा खाऔं, स्वस्थ रहौं' अभियानकासाथ उक्त महोत्सवको आयोजना हुन गइरहेको छ । सङ्घका अध्यक्ष अम्बिकाप्रसाद अधिकारीले महोत्सवमा टिकट प्राप्त गर्नुहुनेका लागि निःशुल्क खाजा कक्ष, परिकार, माछा खाना, उपत्यकाभित्र र बाहिरकाका लागि छुट्टाछुट्टै कक्षको व्यवस्था हुने जानकारी दिएका छन् ।

नेपाली माछापालनको उत्पादकत्व वृद्धको खोजी गर्ने उद्देश्यले हुन लागेको उक्त महोत्सवमा माछासाग सम्बन्धित औजार उपकरण तथा दाना, औषधि कम्पनी, सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था एवम् अन्य कृषि उपजका गरी ६० वटा कक्ष रहनेछन् । मत्स्य महोत्सवमा पुरस्कारको समेत व्यवस्था गरिएको छ । प्रथम, द्वितीय,

तृतीय र सान्त्वनालाई जनही रु ५० हजार, रु ४०, रु ३० र रु २० हजार उपलब्ध गराइने छ । राष्ट्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा माछाको योगदान चार दशमलव शून्य २२ प्रतिशत छ । माछाको लागि बजार प्रचुर सम्भावना छ । आव २०७२/७३ को असार मसान्तसम्म ४० हजार ३३६ वटा पोखरीमा व्यावसायिक माछा उत्पादनकार्य भइरहेको छ । सङ्घका महासचिव जोगेन्द्र महत्तोक अनुसार भारतबाट भन्डै ७० प्रतिशत माछाको आयात भएको छ । आव २०७२/७३ को असार मसान्तसम्म पोखरीबाट ५५ हजार ५०० मेट्रिक टन र प्राकृतिक जलाशय, खोला, तथा तालमा २२ हजार ५०० गरी वार्षिक ७८ हजार मेट्रिक टन माछा उत्पादन भएको थियो ।

सङ्घले भारतबाट बर्सनि ५४ हजारदेखि ६० हजार मेट्रिक टनसम्म माछा आयात हुने गरेको जनाएको छ । यस वर्ष गत वर्षको तुलनामा २९ प्रतिशतले माछा आयातमा कमी आएको छ ।

कृषि उत्पादन बृद्धि गर्नका लागि सदैव प्रयोग गर्नुहोस् लुमिन्को भोल मल

All Nepalese Tea & Coffee Center, Kupondol, Phone: 5535457, 5548201

Shalom थोपा सिंचाई

SHALOM AGRICULTURE PVT. LTD
BALAJU - 16, MACHHAPOKHARI
PHONE NO: 9851150238
Website: www.shalomagrodrip.com Email: krishnaag30@gmail.com

किसानलाई धनि बनाउन

दश उपाय छ

मदन राई

कृषि विद्

माटो, पानी र हावा प्रयोग गरेर हामीले खेती गरेपछि देश कृषिप्रधान बन्नेछ। 'खेतीकिसानीका लागि माटो, पानी र हावा चाहिने न हो,' 'जल र मल अभाव छैन। केवल प्रयोग गर्न जान्नुपर्छ। म त भन्छु मल र जल आधारभूत कुरा हुन्।' किसानले निम्नलिखित भूमिका निर्वाह गरे धनी बन्न समय लाग्दैन

(१) **जमिन** : उत्पादनको पहिलो सर्त जमिन हो। हिजोआज एक रोपनी जग्गा हुने पनि किसान, दुई रोपनी जग्गा हुनेलाई पनि किसान नै भनिन्छ। सरकारले ७५ रोपनीभन्दा बढी जमिनमा खेतीपाती गर्न दिदैन। धेरै खेती गर्छु भन्नेलाई समेत बन्देज लगाएको छ। २० रोपनीभन्दा थोरै जमिनमा खेती गर्नेलाई किसान भन्न उचित हुँदैन। त्यति जग्गाबाट उत्पादित अन्नवालीले सम्बन्धित किसानको परिवारलाई खानसमेत पुग्दैन। पहाडमा ५० रोपनी र तराईमा पाँच बिघा नभई किसानलाई व्यवसायिक खेती गर्न प्रोत्साहित गर्न हुँदैन। किसानले भाडामै लिएर भए पनि जग्गाको प्रशस्त व्यवस्था गर्नुपर्छ। भाडामा पाइएन भने खेती गर्ने(गर्ने)बीच मिलेर खेती गर्न सकिन्छ। 'कोअपरेटिभ फार्मिङ'लाई प्रोत्साहित गर्नुपर्छ। यन्त्रको उपलब्धता हेरेर जमिनको हदबन्दी तोक्नुपर्छ। जमिनको क्षेत्रफल ठीक भएन भने नाफा हुँदैन। मिहिनेत गरे पनि फाइदा हुँदैन।

(२) **पानी** : पानी भनेको सम्पत्तिको खानी हो। सुन र पेट्रोलभन्दा हजार गुना बढी पानीको महत्व छ। पानीले नै पेट्रोल निकाल्ने हो। पेट्रोल भनेको वनस्पति न हो। वनस्पति पानीविना हुँदैन। नेपालमा पानी नभएको ठाउँ

छैन। कम्तीमा पनि तीनचार महिना पानी भइहाल्छ। बर्खाभा वर्षा हुन्छ। बाढेमास पानी नहुने ठाउँमा बर्खाको पानी संकलन गरेरसमेत खेतीपाती गर्न सकिन्छ।

(३) **मल** : हामीसाग मल प्रशस्त छैन। त्यो पनि अगाविक। नेपालका पहाड र तराईमा धानलाई मल हालिदैन। तर पनि उत्पादन घट्दैन। त्यो भलपानीको देन हो। बर्खाको भलपानी मलिलो हुन्छ। त्यही भलपानी खेतमा हालिन्छ।

हामी भलपानी छेक्न जाँगर चलाउँदैनौं। चैत, वैशाखको भलपानी छोपियो भने १० मुरी उब्जनी हुने खेतवारीमा २० मुरी हुन्छ। भलपानी कसरी छोप्ने? 'सजिलो छ,' कृषिविद् राईले सुभाए, 'वाटोभरि गोबर, पत्कर, सुली हुन्छ। पानी पर्दा बगेर जान्छ। त्यो कहाँबाट बग्दै छ, पहिचान गरी सम्बन्धित किसानले आफ्नो वारीमा डोज्याउनुपर्छ। वारी भिरालो भए पनि खेतै जस्तो बनाउनुपर्दैन। प्रत्येक गरामा भलपानी जम्न सक्ने भयो भने पुग्छ।' भलपानी जम्नवित्तिकै जोतिहाल्नुपर्छ। नत्र उडेर जान्छ। जोतेपछि माटोमा मिसिन्छ। त्यसपछि फेरि एकपटक भलपानी हाल्न सक्ने वारीमा समेत मल हाल्न पर्दैन।

खेतमा त भन्नु सजिलो छ। कुलो, नहरबाट भलपानी डोज्याएर खेतमा हाले भइगयो। पानी पत्थो भनेर हात बाँधेर घरभित्र बस्न भएन। पानी पर्नासाथ भलपानी छेक्ने संस्कार विकास गर्ने हो भने साविक जमिनबाट उत्पादन दोब्बर हुन्छ। मलका लागि पत्कर, सोत्तर त्यत्तिकै उपयोगी मानिन्छ। हिमाल, पहाड र तराईमा त्यत्तिकै खेर गइरहेको छ। नेपालमा

५५ लाख भैसी, ७५ लाख गाई छन्। भैसी र गाईले मात्रै एक दिनमा कम्तीमा आठ करोड लिटर पिसाव निकाल्छ। त्यति पिसाबले मात्रै हजारौं हेक्टर जमिनलाई मल पुग्छ। हामी संकलन गर्दैनौं। सबै उडेर जान्छ। सबै मिथेन र नाइट्राइट भएर आकाश डहिरहेको छ। गोबर पनि त्यत्तिकै मात्रामा हुन्छ। एक दिनको कम्तीमा पाँच करोड किलो मल पनि घामले तताएर उडाइरहेको छ। सोलिडलाई हिट गरेर लिक्विड हुन्छ। लिक्विड हिट गरेर ग्यास बन्छ। गोबरमा ९० प्रतिशत पानी हुने भएकाले त्यो लिक्विड हो। गोबरमा भएको नाइट्रोजन उडेर गएपछि काम लाग्दैन। काम लाग्ने चीज उडेर गएपछि मल नभएर छोकामात्रै बाँकी रहन्छ। त्यो पनि वारीमा लगेर महिना दिन त्यत्तिकै राखिन्छ। त्यसो भएपछि मलले मलको काम गर्दैन। गोबर, सोत्तर र पत्करमिश्रित मल एक नम्बर हुन्छ।

पत्करले नेपालका हजारौं हेक्टर वन डहे लो लगाउँछ। खरानीजति हिन्दमहासागरमा पुग्छ। एक हेक्टर वनमा भन्डै दुई टन पत्कर निकाल्न सकिन्छ। पत्करलाई कम्पोस्ट मल बनाउन सकियो भने खेती सप्रिनुका साथै डहेलो रोक्न सकिन्छ्यो। यसैगरी, दैनिक गाई, भैसीको पिसाव र गोबरमात्रै संकलन गरी प्रतिहेक्टर २० टन गोबर मल र २० टन पिसाव मल प्रयोग गरेमा १० टन अन्नवाली उत्पादन हुन्छ। ५० टन तरकारी सजिलै फलाउन सकिन्छ। उत्पादनमा यति धेरै सम्भावना हुँदाहुँदै पनि किसानले ध्यान दिएका छैनन्।

बीउको जात छान्न जान्नुपर्छ। उखान छ- हुलमुलमा जिउ जोगाउनु, अनिकालमा बीउ। बीउ नै उत्पादनको

स्रोत हो। हामी सबै बीउ हौं। खेती भनेको बीउ हो। तसर्थ, बीउ अत्यन्तै महत्वपूर्ण मानिन्छ। सर्वप्रथम शुद्ध बीउ हुनुपर्छ। बीउ भनेको जात हो। रोप्न लागेको जात, धेरै फल्ने जातमा विचार पुऱ्याउनुपर्छ।

(४) **यन्त्र** : किसानलाई यन्त्र नभई हुँदैन। गोरु जोतेर खेती गर्दा मानिस पनि गोरु हुन्छ। गोरुले एक दिनमा तीन रोपनीभन्दा बढी खेतवारी जोत्न सक्दैन। सानो ट्याक्टरले दैनिक नौ रोपनीसम्म जोत्न सक्छ। गोरुलाई घाँसपानी खुवाउनुपर्छ। जोतिसकेपछि ट्याक्टरलाई बन्द गरेर राख्ने पुग्यो। पहाडमा कसरी सम्भव होला सानो ट्याक्टर प्रयोगमा ल्याउन? उनी भन्छन्, 'हिजोआज सानो ट्याक्टरसमेत निर्माण भइसकेको छ। पार्टपार्ट खोलेर पहाड पुऱ्याउन सकिन्छ। रोबोटमात्रै होइन, ड्रोन टेक्नोलोजी आइसकेको समयमा पहाडमा सानो ट्याक्टर प्रयोग गर्न असम्भव छैन।'

'पहाडमा समेत सानो ट्याक्टरलाई व्यापकीकरण गर्नुपर्छ,' उनको मान्यता छ, 'यो राज्यको काम हो। अहिलेसम्म उपलब्ध प्रविधि परिमार्जन गरेर हिमाल, पहाड र तराईमा यन्त्र प्रयोग गर्नुपर्छ।' हुन पनि हो- पछिल्लो समय पोर्टेबल यन्त्र आइसकेका छन्। रोप्ने, गोड्ने र काट्ने फरक-फरक यन्त्र बनेका छन्। तसर्थ, गोरु जोतेर व्यावसायिक खेती गर्न सम्भव छैन। 'गोरु जोत्नुपर्छ,' कृषिविद् मदन राईको तर्क छ, 'तर, पर्यटकलाई देखाउनमात्रै। निश्चित ठाउँमा ५/६ रोपनी जग्गामा संग्रहालय बनाएर साँच्चिकै गोरु जोतेको दृश्य देखाइयो भने लाखौं पर्यटक हेर्न चाहिँ आउलान्।' विकसित देशमा

किसानले ट्याक्टर छाडेर रोबर्टले जोत्न थालिसके।

(५) **बीउ** : बीउको जात छान्न जान्नुपर्छ। उखान छ- हुलमुलमा जिउ जोगाउनु, अनिकालमा बीउ। बीउ नै उत्पादनको स्रोत हो। हामी सबै बीउ हौं। खेती भनेको बीउ हो। तसर्थ, बीउ अत्यन्तै महत्वपूर्ण मानिन्छ। सर्वप्रथम शुद्ध बीउ हुनुपर्छ। बीउ भनेको जात हो। रोप्न लागेको जात, धेरै फल्ने जातमा विचार पुऱ्याउनुपर्छ।

(६) **पुँजी** : सम्बन्धित किसानले पुँजीबारे ध्यान दिनुपर्छ। पुँजी कहाँ पाइन्छ? पुँजीविना केही काम सम्भव छैन। ट्याक्टरदेखि बीउ किन्नसम्म पुँजी चाहियो। ढुवानी गर्न पुँजी चाहियो। पुँजीको सहज व्यवस्था कहाँ छ? सरकारमा कि सहकारीमा छ, पहिचान गर्नुपर्छ। पुँजी छैन भने माग्नुपर्छ। पुँजी नभई यान्त्रीकरण सम्भव छैन, यान्त्रीकरणविना उत्पादन सम्भव छैन, उत्पादनविना समृद्धि सम्भव छैन।

(७) **व्यवस्थापन र योजना** : सबै कुरा चुरस्त-दुरुस्त भए पनि व्यवस्थापन ठीक भएन भने किसानलाई धनी बनाउन सकिँदैन। ५० रोपनीमा तरकारी, ५० रोपनीमा किवी, ५० रोपनीमा माछापालन र ५० रोपनीमा गाईपालन गर्नु भने मेरो उत्पादन यति हुन्छ। उत्पादित वस्तु त्यहाँसम्म लगेर बेच्छु, यस्तो तरिकाले बेच्छु भनेर योजना बनाउनुपर्छ। व्यवस्थापनमा प्राविधिक ज्ञान जरुरी छ। प्राविधिक ज्ञानबारे सम्बन्धित किसान निरन्तर 'अपडेट' हुनुपर्छ। के-कस्ता प्रविधि भित्रिइरहेका छन् भनेर खोजी गर्नुपर्छ। उत्पादन, व्यवस्थापनदेखि बजारसम्मको प्राविधिक

- वाँकी पेज ७ मा

विना बिजुली विना इन्धन पानी तान्ने पम्प
Zero Energy Pump

FDS (Family Drip System)
कम लागतमा धेरै उत्पादन गर्न थोपा सिंचाई
NETAFIM Drip Irrigation

आधुनिक प्रविधिको ग्रीन हाउस
Green House

सबै किसिमका हाते पम्पहरू
Sprayers

विना विषारी बीउ तथा बाढान, सुरक्षित भण्डारणको लागि
PICS Bag Hermetic Storage

आधुनिक कृषि प्रविधिको लागि
NAF Seeds Pvt. Ltd.

Contact:
Ph: + 977-01-5538748, 9851066977 Fax: + 977-01-5534428
Email: nafseeds@gmail.com | www.nafseed.com